

A SZABOLCS MEGYEI NEMZETI BIZOTTSÁG MŰKÖDÉSE 1945 ÁPRILIS VÉGÉIG

A felszabadulás utáni korszak történeti feldolgozására és elvi problémáinak tárgyalására való törekvés, egyre nagyobb helyet kap történeti irodalmunkban. Mai életünk megértéséhez ismernünk kell azt az alapot, amelyről indultunk, és azokat az eseményeket, amelyek a továbbiak során megszabták fejlődésünket.

Közelmúltunk e korszakára vonatkozó kutatások országsszerte újra fellendülőben vannak. Egy-egy kérdésnek átfogó, országos méretű kidolgozása mellett egyre több olyan kezdeményezésnek lehetünk tanúi, ahol a helyi problémákra helyeződik a hangsúly.

Megyéinknek ezen a téren igen sok pótolni valója van, más megyékhez viszonyítva is. A helyi kiadványokban csak itt-ott találunk néhány cikket, visszaemlékezést, egy-két dokumentumot, valamint egy, a felszabadulásunk óta eltelt 20 évet felölelő sajtóbibliográfiát.¹ A megjelent tanulmányok között a legterjedelmesebb és a legnagyobb időszakot átfogó Hársfalvi Péter cikk-sorozata.² A szerző 1944 végének és az 1945-ös esztendőnek leglényegesebb eseményeit érintve kiragadja a legfontosabb problémákat (szól a felszabadítási harcokról, a politikai élet megindulásáról, a nemzeti bizottságok megalakulásáról, főleg az MKP szerepét taglalja a kezdeti időszakban, sőt az 1945-ös választásokról is említést tesz) anélkül, hogy a részletek tárgyalásába belemerülne. A tanulmány sorozat befejező részében maga a szerző is mentegetőzőve írta: nem kívánt és nem is tudott volna az események mélyére hatolni ilyen szűk keretek között. Egyedülálló kezdeményezése ennek ellenére is igen jelentős.

A forráskiadványok és visszaemlékezések megjelentetésénél sem jobb a helyzet. A Szabolcs-Szatmári Szemlében közölt, Hársfalvi Péter és Horváth Sándor által válogatott dokumentumok megyénk 45-ös történetéről³ nem alkotnak szerves egységet. Csupán pillanatképek, amelyek egy nagyobb terjedelmű és tematikailag is megfelelően rendezett, helyi eseményeket tárgyaló dokumentumkötet hiányára utalnak. Fazekas Jánosnak ugyanitt megjelenő visszaemlékezése Nyíregyháza felszabadítását és a polgármesteri hivatal megindulásával kapcsolatos néhány epizódot elevenít fel.⁴ Sajnos működésének csak a kezdeti szakaszát, annak is csupán vázlatát kapjuk.

A hiányosságok pótlásához szeretnénk hozzájárulni a Szabolcs megyei

¹ *Somogyi Jolán*, Szabolcs-Szatmár két évtizede. Nyíregyháza, 1965.

² *Hársfalvi Péter*, Adatok megyénk felszabadulás utáni történetéhez: *Szabolcs-Szatmári Élet*, 1961. 2. sz. 34—38., 3. sz. 31—36., 4. sz. 24—27., 5. sz. 19—24., 6. sz. 17—21.

³ *Hársfalvi Péter—Horváth Sándor*, Dokumentumok. Az élet megindulása megyénkben a felszabadulás után: *Szabolcs-Szatmári Szemle*, 3. sz. (1965) 103—122.

⁴ *Fazekas János*, Emlékeim Nyíregyháza felszabadításáról: *Szabolcs-Szatmári Szemle*, 3. sz. (1965) 97—101.

Nemzeti Bizottság történetének közreadásával, amely a felszabadulás utáni időszak legizgalmasabb éveire, az 1944—1945-ös esztendőkhöz kapcsolódik. Ugyanis a felszabadulás utáni néhány hónap feleledő társadalmi, gazdasági erőinek mozgását, az „élet megindulását” nem érthetjük meg a nemzeti bizottságok működésének ismerete nélkül. A nemzeti bizottságok a Függetlenségi Front helyi szervei, a demokratikus rend alapjai és védelmezői voltak, sőt működésük kezdeti szakaszában sok esetben jelentős államhatalmi és közigazgatási funkciókat is elláttak, a politikai teendők mellett.

E helyen csak a megyei nemzeti bizottság működését szeretnénk végigkísérni a leglényegesebb szakaszában, megalakulásától 1945. március-április hónap végéig.

Az az elképzelés, hogy a nemzeti bizottságok, a helyi demokratikus erők összefogásának funkcióját töltsék be, az MKP programjában jelenik meg először. Az MKP 1944. november 30-án a debreceni Néplapban közzétette Magyarország demokratikus újjáépítésének és felemelkedésének programját:

„A német elnyomók és magyar cinkosaik elleni harcban, a fasiszta és feudális reakció szétzúzására és a demokratikus átalakulás biztosítására községenként és városenként a demokratikus pártok megbízottaiból és kipróbált Hitler-ellenes hazafiakból nemzeti bizottságokat kell teremteni. A nemzeti bizottságok a Magyar Függetlenségi Front helyi szervei, melyek egyesítik a demokratikus hazafias erőket és vezetik a harcot a demokratikus Magyarországrért.”⁵

A programból kitűnik, hogy a MKP a nemzeti bizottságoknak elsősorban politikai szerepet szánt. A koalíciós összefogást kívánta szilárd bázisra helyezni, felismerve a demokratikus erők helyi összefogásának szükségességét és jelentőségét az új Magyarország megteremtésében.

A demokratikus pártok és szakszervezetek december 2-án értekezletet tartottak Debrecenben és megállapodtak az ország felemelkedésének és újjáépítésének legsürgősebb feladatai megvalósításában. Ennek biztosítására az értekezlet elhatározta az összes demokratikus pártoknak és szakszervezeteknek összefogását a Magyar Függetlenségi Frontban, a Magyar Front utódjában.

December 3-án a debreceni városi színházban tartott ülésen ünnepélyes keretek között deklarálták a Magyar Függetlenségi Front megalakulását és nyilvánosságra hozták a programját is, amely a MKP november 30-án megjelent programjával volt azonos. Itt merült fel az Ideiglenes Kormány megalakításának gondolata is.

Megalakult a választásokat lebonyolító Ideiglenes Nemzetgyűlés Előkészítő Bizottsága, amely 1944. dec. 16-án felhívást adott közre a debreceni Néplapban a nemzetgyűlés küldötteinek megválasztására, s ugyanakkor megjelöli a képviselők megválasztásának módjait is.

„Felhívjuk a városok és községek önkormányzati testületeit, a nemzeti bizottságokat, a szakszervezeteket, az ipari, mezőgazdasági és kereskedelmi szervezeteket, a kulturális és egyéb egyesületeket, hogy demokratikusan válasszák meg küldötteiket az Ideiglenes Nemzetgyűlésbe.”⁶

⁵ Felszabadulás 1944 szeptember 26 — 1945 április 4. Dokumentumok hazánk felszabadulásának és a magyar népi demokrácia megszületésének történetéből. Bp. 1955.

⁶ 75. (A továbbiakban „Felszabadulás”).
„Felszabadulás” 181—182.

Az előkészítő bizottság tagjai kijelölték a már felszabadított területeken azokat a városokat és nagyobb településeket, ahonnan képviselőket delegálhattak, valamint területekre szétbontva megállapították a beküldendő tagok számát; majd szervező körútra indultak, hogy lebonyolítsák a képviselőválasztásokat. A képviselők delegálása különböző formákban: népgyűléseken, személyes megkeresések útján, pártközi értekezleteken és a megalakított nemzeti bizottságok útján történt. Az idő rövidsége miatt a választás formái is különbözőek és rögtönzöttek voltak.

Szabolcs megyében az Ideiglenes Nemzetgyűlés Előkészítő Bizottsága küldötteinek a megérkezésekor, 1944. december 17-én hívták össze a nemzeti bizottság alakuló ülését.⁷ Vásáry István az előkészítő bizottság elnöke, Debrecen polgármestere és Tariska István, a MKP kerületi párttitkára jelent meg Nyíregyházán, hogy közreműködjön a nemzeti bizottság megalakításában, és néhány szóval ismertesse az Ideiglenes Nemzetgyűlés célkitűzéseit és legfontosabb feladatait.

A nemzeti bizottság létrehozása Eröss János főispánon keresztül történt, akit előzőleg tájékoztattak a nemzeti bizottság létrehozásának módjáról és a Szabolcs megyei képviselők számáról. A megnyitó beszédet tartó főispán tudomására hozta a megjelenteknek, hogy az előkészítő bizottság határozata értelmében Szabolcs megyének 5 képviselőt kell küldeni (kettőt Nyíregyháza város, három környéke képviselőjében). Ismertette a megválasztandó nemzeti bizottság összetételét is: a Független Kisgazda és Földműves Polgári Párt, a Szociáldemokrata Párt, a szakszervezetek, a gazdaszövetség, a kereskedők és iparosok csoportja, valamint a pártonkívüli demokraták által delegált három-három küldöttről álló nemzeti bizottság választja meg az Ideiglenes Nemzetgyűlésbe a küldötteket.

A december 17-i gyűlésen résztvettek a megye közigazgatásának és politikai életének legszámottevőbb képviselői, összesen 14 személy.⁸ A létszámból, a megjelentek foglalkozásából következtethetünk nemcsak arra, hogy a gyűlés rögtönzött keretek között ment végbe, hanem arra is, hogy a politikai élet megindulása még igen kezdeti szakaszában járt. A főispán a nemzeti bizottságban résztvevő pártok közül csak a Kisgazda és Szociáldemokrata Pártot említi, valószínűleg ekkor még csak ezek működtek. A széles néprétegek részvételét a választásokban a különböző érdekképviseleti szervekkel igyekeztek biztosítani úgy, hogy azok is nemzeti bizottsági tagságot kaptak.

A Szabolcs megyei Nemzeti Bizottság első, december 19-i ülése volt hivatott az elnök és a képviselők megválasztására. Elnökké Eröss János főispánt, képviselőkné Pintér András (MKP), Bacsik Józsefet és Máchel Sándort (Szocdem Párt), Bartha Lászlót (Parasztszövetség) és Eröss Jánost (Kisgazda Párt) választották meg.

Az ideiglenes nemzetgyűlési választások nagy lendületet adtak az éppen meginduló politikai életnek. Közvetlenül a nemzetgyűlés előtt alakult meg

⁷ *Hársfalvi Péter—Horváth Sándor.*, i. m. 103—104.

⁸ Jelen voltak: Turóczy Zoltán evangélikus püspök, Békefi Benő református lelkész, Rimaszombathy Géza ny. pénzügyi igazgató, Kelemen László kereskedő, dr. Elekffy Lajos kórházi igazgatófőorvos, Fazekas János polgármester, Pintér András rendőrkapitány, Egri Sándor, Jeles László, Máchel Sándor, Sajben András, Henszel András, Szesztay András tiszti főügyész, Gyüre Károly jegyzőkönyv vezető a főispánon és a debreceni küldötteken kívül. *Hársfalvi P. — Horváth S.*, i. m. 103.

az MKP,⁹ 1945. januárjában pedig a Polgári Demokrata Párt¹⁰ és a Nemzeti Parasztpárt.¹¹

A nemzeti bizottság tagjai a nemzetgyűlés után dec. 27-én tartották első ülésüket,¹² ahol lelkes szavakkal számoltak be a nemzetgyűlésen szerzett tapasztalatokról, majd megalkották az ügyrendet, és egy propaganda bizottság létrehozását határozták el, hogy az újonnan felállítandó hadsereg számára katonákat toborozzanak.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány januárban kiadott rendelete¹³ kötelezővé tette a nemzeti bizottságok megalakítását minden községben és városban, valamint a közigazgatási szervezetnek megfelelően a járási és megyei nemzeti bizottságok létrehozását is. Ezzel törvényes formába öntötte az addig megalakult nemzeti bizottságokat, és elhatárolta tevékenységi körüket a közigazgatási szervektől. Viszont elrendelte, hogy az önkormányzati testületeket: városi és községi képviselőtestületeket, törvényhatósági bizottságokat alakítsák újjá.

Eröss János főispán, a megyei nemzeti bizottság elnöke már a január 10-i ülésen¹⁴ ismertette az említett rendeletet, és felhívta a figyelmet az önkormányzati testületek újjáalakításának feladatára.

Szintén ebben a közlönyben adta közzé a kormány a karhatalom felállításáról szóló rendeletét is,¹⁵ amelynek megszervezésébe a nemzeti bizottságokat is be kívánja vonni, az önkormányzati testületek és a vezető közigazgatási tisztviselők mellett. A karhatalom megszervezését és a legfőbb tisztviselőinek kijelölését megvénykben Eröss János főispán végezte.

Az újjászervezett rendőrség élére ideiglenesen, a régi munkásmozgalmi múlttal rendelkező Pintér András, későbbi nemzetgyűlési képviselő és nemzeti bizottsági tag került 1944. novemberében. Pintér András január elején lemondott, lemondását a január 10-i nemzeti bizottsági ülés elé is terjesztette. Helyére a főispán Sajben András (NPP) nemzeti bizottsági tagot jelölte. A jan. 10-i ülésen a főispán vitára bocsátotta a rendőrkapitány személyével együtt az általa kijelölt rendőrségi tisztviselők névsorát is.

⁹ Hársfalvi Péter az MKP nyíregyházi szervezetének megalakulását dec. 20-án teszi, amikor az előkészítő bizottság egyik küldöttjének, Turiska Istvánnak a részvételével megtartott vezetőségi ülésen a Szocdem. Pártból kivált néhány tag megalakította az MKP-t. *Hársfalvi P.*, i. m. 4. sz. 26—27. Véleményünk szerint ennek az ülésnek legkésőbb dec. 19-én kellett lezajlania. Ugyanis a dec. 19-i nemzeti bizottsági ülésen Pintér Andrást már mint az MKP képviselőjét választották meg nemzetgyűlési képviselőnek. A kiküldöttek pedig már útnak indultak dec. 20-án Debrecenbe. Az MKP megalakulásának módjáról és időpontjáról vonatkozóan az események résztvevői is eltérően nyilatkoznak. (Társadalmi Szemle, 1965, 2. sz. Dokumentumok és visszaemlékezések az új Magyarország megszületéséről. 68. l.; Párttörténeti Közlemények, 1960. 1—2. sz. 250. l.; Kelet-Magyarország, 1965. III. 8. Nyírségi Emberek. A vb. tagjai. (A demokratikus pártok megalakulásának időpontjai és körülményei még a tisztázandó problémák közé tartoznak).

¹⁰ A Polgári Demokrata Párt 1945. jan. 10 és 16 között alakult meg. Jan. 16-án már az igazoló bizottsági tagok kisorsolásánál szerepel jelöltjeivel. Nyíregyházi Állami Levéltár (NyÁL) Szab. vm. NB. ir. I(2)1945.

¹¹ A volt kisgazdapártiak egy része még Debrecenben elhatározta egy önálló parasztpárt létrehozását. Bartha László a Parasztszövetség helyi szervezetének egyik vezetője a nemzetgyűlés után a Nemzeti Parasztpárt szervezését kezdi meg.

¹² NyÁL. Szab. vm. NB. ir. I(2)1944.

¹³ *Magyar Közlöny*, 1945. január 4. 1. szám. 14/1945 M. E. sz. rendelet.

¹⁴ NyÁL. Szab. vm. NB. ir. I(1)1945.

¹⁵ *Magyar Közlöny*, 1945. január 4. 1. szám. 13/1945. M. E. sz. rendelet.

A nemzeti bizottság részéről ellenvetés nem hangzott el a kijelölt személyekkel szemben. Gyakorlatilag a megyei nemzeti bizottságnak igen kevés szerepe volt a rendőrség újjászervezésében. Összetételére is csak közvetve, az igazoló bizottságokon keresztül bírt befolyással.

Az igazoló bizottságok megszervezését előíró miniszterelnöki rendeletet is a jan. 10-i ülésen tárgyalták. Néhány nap múlva¹⁶ az igazoló bizottsági tagságokat ki is sorsolták az öt demokratikus párt (Kisgazdapárt, Szocdem., MKP., Parasztpárt, Polgári Demokrata Párt) 3—3 javasolt tagja között. Személyi változások miatt végleges összetételét febr. 4-én nyerte el.¹⁷ Létrehozásukat Szabolcs megyében az is sürgette, hogy igen sok panasz hangzott el a nyilas érzelmű, állásukban maradt és demokratikus állapotoknak meg nem felelő politikát folytató tisztviselők és előljárósági tagok miatt.¹⁸ A főispán jan. 10-én az egy nappal korábban lezajlott főszolgabírói értekezletről is beszámolt, ahol kötelezte a főszolgabírákat a nyilas érzelmű előljárósági tagok leváltására, és hasonló esetekről jelentést kért. Valószínűleg a fent említett problémák indították a főispánt arra, hogy a nemzeti bizottság véleményét kérje a megyei közigazgatási állásba kerülő tisztviselőkkel kapcsolatban.¹⁹ Bár vita nem alakult ki az ülés elé terjesztett személyek körül, mégis jelentős eseménynek könyvelhetjük el a nemzeti bizottság történetében. Febr. 7-én Sajben András rendőrkapitány bejelentette, hogy még mindig sokan vannak a nyilas rendszer exponensei közül a vezető községi és járási állásokban.²⁰ Tőle származik az a javaslat is, hogy a jegyzői és szolgabírói kinevezéseket terjesszék a nemzeti bizottság elé, politikai megbízhatóság megvizsgálása végett. Áprilisban az igazoló bizottságok munkája és tekintélye jelentősen megnőtt, ekkor már nem merült fel problémaként a községi tisztviselők kinevezése az igazolási eljárás lefolytatása nélkül. Viszont a nemzeti bizottság most a minisztérium eljárása ellen tiltakozott. Április 23-án kérvénnyel fordult az illetékes minisztériumhoz az igazolás körüli visszaélések miatt. Felhívja a figyelmet a minisztérium azon eljárásának következményeire, hogy nem kéri ki előzetesen az igazoló bizottság véleményét.

„Adva van, hogy az ide visszahelyezett képviselőt a Főispán úr az igazolás megtörténteig ugyan nem állítja szolgálatba, de nem akadályozhatja meg, hogy az illető volt szolgálati székhelyére tegye tartózkodási helyét. — Ott a falun aztán az illető sorra járhatja mindazokat, akik ellene az igazolásnál panasszal élhetnének és élnének. Megmutatván magas helyről kapott megbízatását, kéréssel, kapacitálással s a jövőre való ígéretéssel eltéríti előbbeni szándékuktól az esetleg panasszal élőket, ezért az igazoló bizottsághoz a panaszok nem futnak be.”²¹

Ugyanitt a demokratikus átalakulás biztosítása érdekében tiltakozásukat fejezik ki a múltban nagy szerepet játszó kereskedelmi érdekeltségek (ME-

¹⁶ NyÁL. Szab. vm. NB. ir. I(2)1945.

¹⁷ A Polgári Demokrata Párt kiküldöttje, akit az igazoló bizottság elnökének választottak meg, lemondott, helyette új tagot delegáltak.

¹⁸ Révai József szabolcsi példát hozott fel annak illusztrálására, hogy a reakció még mindig milyen fontos pozíciókat töltött be. Kellenek-e nemzeti bizottságok és mire? *Néplap*, 1945. jan. 10.; „Felszabadulás” 360—364.

¹⁹ Az említett tisztviselők a következők voltak: rendőrparancsnok, közigazgatási osztály vezetője, bűnügyi osztály vezetője, rendőrbíró, őrszolgálati személyzet vezetője.

²⁰ NyÁL. Szab. vm. NB. ir. I(3)1945.

²¹ NyÁL. Szab. vm. NB. ir. II(10)1945. (fogalmazvány).

TESZ, HANGYA) felelevenítése ellen, amelyek vezetőik mentalitása miatt váltak hirhedtté. Nem akarják, hogy működésük engedélyezésével lehetőség nyíljon a volt vezetők visszatérésére.²²

A megyei élet fontosabb eseménye volt a közigazgatás kiépítésében az új törvényhatósági választások lezajlása április 9-én. Az ápr. 5-i pártközi értekezleten Eröss János főispán ismerteti,²³ hogy belügyminiszteri rendelet értelmében a politikai pártoknak kell javaslatot tenni a megválasztandó megyei tisztviselőket, mégpedig az alispánt, vmegyei főügyészt, a vmegyei főjegyzőt és az árvaszéki elnököt illetően. A Kisgazdapárt részéről Szesztay kirendelt alispánt, a Szocdem Párt részéről Tompos Endre volt tiszalöki szolgabíró javasolták. Az árvaszéki elnök személyében (Kovács Győző) mindegyik párt meggyezett, méltányolva érdemeit. A megjelentek, mivel nem tudtak megállapodni a többi tisztviselők személyében, április 7-re halasztották az értekezletet.²⁴ Ezen a pártközi értekezleten sem jutottak sokkal előbbre: csak az alispáni hivatal betöltésére javasolt személyek száma bővült kettőről háromra. Az említettek mellett Sipos Ferenc vmegyei főjegyzőt javasolták. Főjegyzőnek az eddigi Sipos Ferencet és Pető Gézát, vmegyei főügyésznek Szesztay Andrást és Görömbey Bélát jelölték a MKP kivételével a jelenlevő pártok. A MKP a választások napirendről való levételét, a többi párt a választások megtartását ugyan, de azok kétheti időtartamra való elhalasztását kérte.

Eröss János április 24-én keltezett belügyminiszterhez írt jelentésében²⁵ elemzi a választások elhúzódsának okait. A már említett pártközi értekezletek eseményein kívül, hivatkozik a nyíradonyi járás fősolgabírájától igen későn kapott megyebizottsági tagok névsorára (április 1), valamint arra a tényre is, amit a jegyzőkönyvek nem említenek, t. i. hogy a MKP vétót jelentett be a törvényhatósági választásokkal szemben. A főispán beiktatásán még részt vettek, utána végig fehér lappal szavaztak. Igaz, fellebbezés még az napig a főispán jelentése szerint nem érkezett. Ugyancsak április folyamán jelölte ki a megyei nemzeti bizottság a kiadott miniszterelnöki rendelet²⁶ értelmében a megyei Népbíró és Népügyészség vezetőit.²⁷

A napi problémák és gazdasági ügyek is helyet kaptak a nemzeti bizottság ülésein, főként január-február folyamán, viszont március-áprilisban teendőik és hatáskörük is jelentősen csökkent. A nemzeti bizottság jan. 10-i ülésén Lovas Kovács András már sürgette a traktorok üzembe helyezésének és üzemanyag biztosításának szükségességét, a tavaszi munkák sikeres elvégzése miatt. Felvetődtek a lakosság tüzifa ellátásával kapcsolatos problémák. A febr. 7-i jegyzőkönyv²⁸ tanúsága szerint Fazkes János polgármester az elmenekültek bútorának a tulajdonjogáért kért döntést. Ugyanekkor a hetek óta folyó közmunkáknak megfizetését is sürgetik.

A nemzeti bizottság foglalkozott a törvényhatóság területén történő élelmiszer felvásárlásokkal, kérelmet juttatott el április 23-án²⁹ a közellátási

²² U. ott.

²³ NyÁL. Szab. vm. NB. ir. I(4)1945.

²⁴ NyÁL. Szab. vm. NB. ir. I(5)1945.

²⁵ NyÁL. Szab. vm. NB. ir. I(9)1945.

²⁶ *Magyar Közlöny*, 1945. február 5., 3. sz. 81/1945. M. E. sz. rendelet.

²⁷ NyÁL. Szab. vm. NB. ir. II(11)1945.

²⁸ NyÁL. Szab. vm. NB. ir. I(3)1945.

²⁹ NyÁL. Szab. vm. NB. ir. II(10)1945.

miniszterhez a felvásárlási engedélyek mérséklése ügyében, amelyek a piaci árak gyors emelkedését idézték elő és veszélyeztették a megye élelmiszerellátását. A kérelem utalt az április 9-én megtartott városi képviselőtestületi ülésre, ahol igen nagy elégedetlenség nyilvánult meg, sőt a kormányt is éles támadások érték ezért az intézkedésért. Hivatkoznak a nagy beszolgáltatási kötelezettségre, a Vörös Hadsereg ellátására, stb.

A megyei nemzeti bizottságnak nem volt közvetlen kapcsolata a községi nemzeti bizottságokkal. Ezeket a megalakuló pártok kezdeményezésére, vagy a közigazgatási tisztviselők, a szolgabírók és jegyzők utasítására hozták létre. A legtöbb nemzeti bizottság önállóan működött, helyi problémákra fordították a figyelmet, s ha kértek is tanácsot a megyei nemzeti bizottságtól szervezeti vagy hatásköri kérdésekben, azokat nem mindig tartották meg. Sőt ismerünk olyan esetet is, ahol a községi nemzeti bizottság közvetlen felettes hatóságának a belügyminisztériumot ismerte el.³⁰ Idők folyamán azonban a konszolidálódó állapotok változást hoztak, és lassan a megyei nemzeti bizottság is egységesítette és megfelelően átszervezte a községi nemzeti bizottságokat. Ez a törekvés nyilvánul meg a március végén elküldött körlevélben, ahol a megyei nemzeti bizottság jelentést kért a községi és járási nemzeti bizottságok létszámáról, felépítéséről, a tagok adatairól (pártállás, lakcím, stb.). A hiányosan beküldött jelentésekből is kiderült: létszámuk és összetételük, megalakítási módjuk nem felelt meg a koalíciós alapokon nyugvó rendelkezéseknek, amely szerint az öt demokratikus párt egyenlő képviselőiből tevődjön össze. A megyei NB ezek után körlevelet küldött ki és elrendelte, hogy ha valamelyik párt még nem alakult volna meg, úgy a szakszervezet, esetleg más demokratikus érdekképviselői szerv kapjon benne helyet ideiglenesen, a hiányzó párt megalakulásáig.

Áttekintve a megyei nemzeti bizottság működését ezekben a hónapokban, megállapíthatjuk, a rendelkezésre álló kevés adatból is, hogy jelentős szerepet töltöttek be a megye életében. Fontos állomás volt működésükben a nemzetgyűlési képviselők megválasztása, az igazoló bizottságok megszervezése, felügyelet a demokratikus elvnek megfelelően átalakítandó közigazgatás felett, a megválasztandó tisztviselők javasolásával, az önkormányzati testületek újjáalakításával, a népbíróságok és népügyészségek vezetőügyészeinek és vezetőbíráinak kijelölésével, az esküdtek delegálásával. Mindezzel hathatós segítséget nyújtottak az új demokratikus Magyarország megteremtéséhez. A megyei nemzeti bizottság munkájában nem lépett túl a rendeletekben megállapított kereteken. Ilyen szempontból különbözött a községi nemzeti bizottságok működésétől, amelyek nagyobb hatáskörrel működtek, jobban beleszóltak a község életébe azzal, hogy ténylegesen ők intézték a község összes ügyeit. A megyei nemzeti bizottság mindvégig főleg politikai szerepet játszott. A gyorsan kiépülő közigazgatás nem is rótt rá olyan feladatokat, sőt kiépülésével inkább a meglévőket is leszűkítette. Így a megyei nemzeti bizottság működésében már korán, március-április folyamán átmeneti megtorpanás következett be, s ezzel leglényegesebb szakasza le is zárult. A megyében ezt a törvényhatósági bizottság megalakulásához, illetőleg megalakulásának hónapjához köthetjük. A megyei nemzeti bizottság április hónapban már nagyjából az igazolási eljárásokkal foglalkozik.

N. Dikán Nóra

³⁰ NyÁL. Szab. vm. NB. ir., Büdszentmihály község NB. ir. II(58)1945.

NÉVMUTATÓ

1. **BACSIK JÓZSEF**
Felszabadulás előtt a jelenlegi Anna cukrászda tulajdonosa volt. Az Ideiglenes Nemzetgyűlésben a Szocdem. Pártot képviselte. Megyei vb. tagja 1945-ben. A szocdem. párt és a kommunista párt egyesülésekor a pártból kizárták.
2. **BARTHA LÁSZLÓ**
Földműves. A felszabadulás előtt kisgazdapárti. A Parasztszövetség megalakulása után annak ügyvezető elnöke. 44-ben az Ideiglenes Nemzetgyűlés képviselője. A nemzetgyűlés után azonban már mint parasztpárti működött. 44—45-ben a megyei nemzeti bizottság tagja és elnöke az Orosi Nemzeti Bizottságnak.
3. **BÉKEFI BENŐ**
Református esperes. 45-ben a városi szociálpolitikai osztálynak vezetője. 46-ban már csak egyházi vonalon működött. Dunántúli ref. egyházkerület püspökének nevezték ki. 1964-ben halt meg.
4. **EGRI SÁNDOR**
Építőipari munkás. 1946-ban a városi rendőrkapitányság vezetője. Később a szakmáközi bizottság nyíregyházi titkáráként működött a szakszervezeten belül. Jelenleg Budapesten él.
5. **DR. ÉLEKFFY LAJOS**
Kórházi szemész-főorvos. 1944—45-ben rövid ideig a kórház vezető főorvosa. 1948-ban meghalt.
6. **DR. ERŐSS JÁNOS**
Nyíregyházi ügyvéd. Bajcsy-Zsilinszky köréhez tartozó baloldali politikus. A bevonuló szovjet katonai parancsnokság nevezi ki november elején főispánnak. Részt vesz az Ideiglenes Nemzetgyűlésben, elnöke a megyei nb-nak. Szabolcsban az ő tekintélye alatt szerveződött meg az új Kisgazda párt. 1946-ban közlelmzésügyi miniszter. Egy ideig Franciaországban élt. Néhány évvel ezelőtt meghalt.
7. **HENZSEL ANDRÁS**
Földműves. 1929-ben került kapcsolatba a szocdem. párttal. A párton belül a földmunkás szaksoport vezetője. Felszabadulás után parasztpárti, megyei nb-i és városi képviselő testületi tag. Az 1950-es évek második felében Nagycserkeszen a Hazafias Népfrent elnöke és a község VB. elnökhelyettese. 1963-ban meghalt.
8. **JELES LÁSZLÓ**
Kőműves. 1922-ben lesz tagja a Nyíregyházi Építőmunkások Szakszervezetének. Egy évi tagság után vezetőségi tagja lett a szakszervezetnek és a szocdem. párt nyíregyházi szervezetének. Felszabadulás után a MKP tagja. Főleg a szakszervezeti vonalon tevékenykedett.
9. **DR. KOVÁCS GYŐZŐ**
Várnegyei árvaszéki ülnök. Polgári fogolyként 1944. nov-ben fogságba került és eltűnt. 1945-ben távollétében árvaszéki elnöknek nevezték ki.
10. **LOVAS KOVÁCS ANDRÁS**
Földműves. A Kisgazdapárt tagja, a felszabadulás után a párt nyíregyházi szervezetének elnöke. Tagja a megalakult megyei nemzeti bizottságnak és a városi képviselő testületnek.
11. **MÁCHEL SÁNDOR**
Kőműves. 1913-tól az építőmunkások szakszervezetének tagja. 1919-ben részt vett a Nyíregyházán megalakult vörösörségben. 1945-ben a városi rendőrkapitányság vezetője. A szoc. dem. párt és a MKP egyesülései a szocdem. párt tagja. 1962-ben meghalt.
12. **DR. PETHŐ GÉZA**
Nyíregyházi ügyvéd. Egyesülésig a szocdem. párt tagja. Részt vesz 1946-tól a megyei nemzeti bizottság munkájában, egészen annak megszűnéséig.
13. **PINTÉR ANDRÁS**
Kőműves. Az építőipari munkások szakszervezetében tevékenykedett. A szocdem. párt baloldalához tartozott. Az 1930-as években a párt Ifjúsági Bizottságának irányítója, amit baloldali tevékenysége miatt beszüntettek. 1945-ben a MKP egyik alapító tagja, ideiglenes nemzetgyűlési képviselő és megyei nemzeti bizottsági tag. A szovjet csapatok bevonulása után rövid ideig megyei rendőrkapitány.
14. **DR. RIMASZOMBATHY GÉZA**
Nyugalmazott pénzügyigazgató. 1944-ben néhány hónapra pénzügyi igazgatói teendők ellátására visszahívták.

15. SAJBEN ANDRÁS

Kubikus. A felszabadulás előtt a szocdem. párt baloldalához tartozott. 1945-ben parasztpárti. Tagja a megyei nemzeti bizottságnak. Pintér András lemondása után megyei rendőrkapitánynak nevezik ki. 1946-ban a Földmunkások és Kisbirtokosok Szövetségének (FÉKÖSZ) Szabolcs vm-i titkára.

16. DR. SIPOS FERENC

Nagykállói járási főszolgabíró. Felszabadulás után vármegyei főjegyző. 1946-ban a „népítélet” során eltávolították állásából. Hivatalosan is „B” listára helyezték.

17. DR. SZESZTAY ANDRÁS

Vármegyei tiszti főügyész 1938-tól. Az alispáni hivatal megürülése után 1945. április 9-ig a törvényhatósági bizottság újjáalakításáig kinevezett alispán. Utána praktizáló ügyvéd.

18. DR. TOMPOS ENDRE

Tiszalöki szolgabíró. 1919-ben a tiszalöki direktórium vezetője. A Horthy-korszakban megfosztották állásától, és mint biztosítási ügynök tengette életét. 1945. ápr. 9-én lezajlott törvényhatósági választásokon alispánnak jelölték.

19. TURÓCZY ZOLTÁN

Evangelikus püspök. 1939. óta a tiszai egyházkerület, 1948. végétől pedig a dunántúli egyházkerület püspöke. 1950-ben nyugdíjba helyezték. Győrött telepedett le. Jelenleg is ott él.